

- razvitii lichnosti. Mater. 1-y Mezhdunarod. mezhvuz. nauchno-prakt. konf. – Ekaterinburg, UrGPU, 2001. 147 p.
9. Tsyprin G. M. Muzykal'no-ispolnitelskoe iskusstvo: teoriya i praktika. [Music Performing Art: Theory and Practice]. SPb. Aleteya, 2001. 320 p.
  10. Shulpyakov O. F. Rabota nad khudozhestvennym proizvedeniem i formirovanie muzykal'nogo myshleniya ispolnitelya [Work on the work of art and the formation of musical thinking artist]. SPb.: Kompozitor, 2005. – 37 p.
  11. Bennet E. Coplete series of sight reading and ear test: for piano. Book 1–6. Oakville: F. Harris music Co., 1968-1969. – 268 p.
  12. Keilmann W. Introduction to sightreading. N. Y. Peters, 1972. 58 p.
  13. Maury L. Magic lines and spaces. Solves sight reading problems. La Canada, Calif., 1973. 85 p.

Стаття надійшла в редакцію 27.10.2018 р.

УДК 378.091.33-027.22:001.895 [373.091.12.011.3-051:74:005.336.2]

DOI 10:25128/2415-3605.18.3.9

ІРИНА ПАЦАЛЮК

irapatsaliuk@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК

Розглянуто доцільність і необхідність залучення самостійної роботи студентів у практику підготовки майбутнього педагога-художника з метою формування педагогічних компетентностей, інноваційні підходи до організації самостійної роботи, а саме: стимулювання інтересу студентів до самовдосконалення, гуманістична спрямованість інноваційних процесів, з'ясовано, що доцільність залучення самостійної роботи у практику роботи ВНЗ регламентовано державними документами про вищу освіту, специфікою організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, потребою навчати студентів самостійно працювати над дослідженням науково-практичних проблем, набувати практичних умінь та навичок у подальшій професійній діяльності, в інших сферах життя. Охарактеризовано сучасний стан рівня дослідженості проблеми: наукові розвідки пов'язані з теперішнім станом впровадження самостійної роботи у практику роботи ВНЗ. На основі аналізу наукових публікацій визначено фактори, які сприяють ефективності і результативності самостійної роботи студентів: компоненти самостійності, види та форми організації самостійної роботи, особливості управління самостійною роботою, інноваційні форми професійної фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів, зміст вищої освіти. Проаналізовано особливості самостійної роботи студентів відповідно до конкретних робочих програм, розроблених для студентів спеціальності 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво). З'ясовано, що ефективність організації самостійної роботи студентів під час проходження практик, пленерної та педагогічної, забезпечують: активність та творчість студентів у реалізації завдань самостійної роботи з навчальних курсів; чітко прописані завдання самостійної роботи з урахуванням рівня підготовки та завдань кожного курсу; систематичний контроль з боку керівника практики (поточний та підсумковий), його спрямовуюча роль педагога-наставника.

Ключові слова: педагогічні компетентності, студенти, самостійна робота, інноваційні підходи, дуальна освіта, пленерна практика, педагогічна практика.

ІРИНА ПАЦАЛЮК

кандидат педагогических наук, доцент
Тернопольский национальный педагогический университет

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ВО ВРЕМЯ УЧЕБНЫХ ПРАКТИК

Рассмотрена целесообразность и необходимость привлечения самостоятельной работы студентов в практику подготовки будущего педагога-художника с целью формирования педагогических компетентностей, инновационные подходы к организации самостоятельной работы, а именно: стимулирование интереса студентов к самосовершенствованию, гуманистическая направленность инновационных процессов (влияние руководителя, новизна деятельности, условия труда и возможности экспериментирования, интерес к работе, растущая ответственность, возможность признания в коллективе). Выяснено, что целесообразность привлечения самостоятельной работы в практику работы высшего учебного заведения регламентировано государственными документами о деятельности высших учебных заведений; спецификой организации учебно-воспитательного процесса в ВУЗе; потребностью обучать студентов самостоятельно работать над исследованием научных проблем, приобретать практические умения и навыки с целью привлечения знаний, умений и навыков в дальнейшей профессиональной деятельности, в других сферах жизнедеятельности. Охарактеризовано современное состояние уровня изученности проблемы: научные исследования связаны с современным состоянием внедрения самостоятельной работы в практику работы вуза. На основе анализа научных публикаций выделены факторы, которые способствуют эффективности и результативности самостоятельной работы студентов: руководящая роль преподавателя, условия организации самостоятельной работы, формы организации самостоятельной работы, особенности управления самостоятельной работой, инновационные формы профессиональной подготовки будущих учителей изобразительного искусства, педагогические условия эффективности самостоятельной работы студентов, содержание высшего образования и т. д. Проанализированы особенности самостоятельной работы студентов согласно конкретных рабочих программ, разработанных для студентов специальности 014.12 Среднее образование (Изобразительное искусство) и установлено, что эффективность организации самостоятельной работы студентов при прохождении практик, пленэрной и педагогической, обеспечивают: активность и творчество студентов в реализации задач самостоятельной работы при изучении учебных курсов; четко прописаны задачи самостоятельной работы с учетом уровня подготовки и задач курса; систематический контроль со стороны руководителя практики (текущий и итоговый), его направляющая роль педагога-наставника.

IRYNA PATSALIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University
2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil

INNOVATIVE APPROACHES TO THE FORMATION OF PEDAGOGICAL COMPETENCES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS IN THE PROCESS OF SELF-DIRECTED WORK DURING EDUCATIONAL PRACTICES

The article considers the expediency and necessity of attracting of students' self-directed work to the practice of the future art teacher training in order to form pedagogical competencies, innovative approaches to the organization of self-directed study, namely: stimulation of students' interest in self-improvement, humanistic orientation of innovative processes. The expediency of involving the self-directed work into the practice of higher educational establishment is regulated by higher education official documents; the specifics of the organization of the educational process in higher educational institutions; the need to teach students to work independently on the research of scientific problems, to acquire skills in order to attract knowledge, skills and abilities in their further professional activities, and in other areas of life. The current state of the level of research of the problem is characterized: scientific investigations are connected with the current state of implementation of self-directed work in the responsibilities of higher educational establishments. Based on the analysis of scientific publications, the factors contributing to the effectiveness of students' self-directed work are the following: the components of self-directed work, the forms of self-directed work organization, the peculiarities of self-directed management, innovative forms of fine art future teachers' professional competence, pedagogical conditions of the efficiency of self-directed work of students, content of higher education. The peculiarities of students self-directed activities has been analyzed to specific work programs developed for

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГА

students of specialty 014.12 Secondary education (Fine Arts). The effectiveness of the development of student self-directed work during the plenary and pedagogical practice is provided by: student activity and creativity of in the realization of self-directed tasks on education courses; clearly set out the tasks of self-directed work taking into account the level of training and objectives of each training course; systematic control by the head of practice (current and final), his mentoring role.

Keywords: *pedagogical competencies, students, self-directed work, innovative approaches, dual education, plenary practice, pedagogical practice.*

Підготовка майбутніх викладачів образотворчого мистецтва потребує створення оптимальних умов (педагогічних, організаційних, інформаційних тощо) для самоосвіти і саморозвитку, оскільки формування компетентностей, необхідних та достатніх для подальшої педагогічної діяльності у ВНЗ, можливе лише за умови активного ставлення до набуття мистецьких знань, умінь, навичок не лише зображальної діяльності, а й педагогічної. Важливим у цьому процесі є інноваційні підходи до організації самостійної роботи студентства.

Метою підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва є «набуття професійної кваліфікації для викладання образотворчого мистецтва у загальноосвітніх школах та позашкільних закладах. Підготовка до формування у школярів художньої культури, базових мистецьких компетентностей, розвиток їх художньої свідомості, здатності до самовдосконалення та практичної образотворчої діяльності» [16, с. 3].

Педагогічні компетентності у науковій літературі трактують як «складний комплекс, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії» [10].

Вимоги щодо професійності майбутнього педагога, а також сучасні реалії вищої педагогічно-мистецької освіти вказують на необхідність змінювати підходи не лише до підвищення якості набуття професійної кваліфікації, а й до залучення дещо іншого арсеналу засобів, методів та форм підготовки майбутнього педагога до мистецької та професійної діяльності, підвищення мотивації до самоосвіти та саморозвитку. Серед форм здобуття мистецької освіти вкрай важливою нині є самостійна робота студентів. Як ефективний вид навчально-виховної діяльності, вона потребує інноваційних підходів до реалізації. Особливо важливим у підготовці фахівця визначають дуальність освіти.

Підготовка майбутніх педагогів завжди є предметом наукових досліджень, оскільки це відповідає провідному закону педагогіки – відповідності навчання та освіти рівневі продуктивних сил і виробничих відносин, науково-технічному, соціальному, культурному і духовному прогресу суспільства [8, с. 21]. Вважають, що у цьому законі є дві риси, які характеризують широкий діапазон його дії:

- 1) випереджальний характер освіти порівняно з розвитком суспільства;
- 2) зворотний зв'язок між станом освіти і виховання та розвитком суспільного прогресу [8, с. 21]. Цей закон діє і у сфері мистецької освіти, оскільки мистецтво як галузь відображає запити суспільства; водночас інтеграційні процеси є фактором поширення новітніх мистецьких технік і технологій, що потребує їх ґрунтовного дослідження та впровадження в освітні системи.

Керуючись цим постулатом, проаналізуємо останні дослідження у царині педагогіки мистецтва. Її розглядають з різних точок зору. Цікавими стосовно нашого дослідження є новітні розвідки щодо підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх та профільних шкіл. Професійність педагога має формуватися відносно тих компетентностей учнів, які регламентується державним стандартом освітньої галузі «Мистецтво» (початкова освіта) і типових освітніх програм. Тому своєрідним орієнтиром для підготовки студентів мистецьких факультетів до виконання професійних обов'язків є розробки науковців щодо набуття предметної та міжпредметної компетентностей учнів, їх творчого розвитку (Р. Гебрич, С. Коновець, М. Масол, О. Рудницька й ін.).

Наступне, на що доцільно звернути увагу, – це особливості змісту педагогічної освіти. Ці положення розкрито у працях Н. Гончаренко, І. Зязюна та інших науковців.

Предметом уваги дослідників стала і професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів. Так, Т. Стрітьєвич вказує на протиріччя між програмними вимогами і реальною підготовкою

майбутніх учителів, які визначає як нагальні проблеми педагогічної науки, що потребують вдосконалення. Серед протиріч: «Неготовність студентів до використання набутих знань, невміння поєднувати різні види фахової діяльності та абстрактне уявлення про майбутню роботу» [17, с. 203]. На думку авторки вказані протиріччя можна дієво вирішити, використовуючи тренінгові методи навчання, що забезпечує «особистісно-професійне становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва на основі внутрішнього художньо-творчого, педагогічного саморозвитку, самовираження, самореалізації шляхом суб'єктивного вибору індивідуальної траєкторії відповідно до стандартів вищої освіти та сучасних потреб мистецької освіти» [17, с. 206].

Недосконалість формування предметних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва І. Брижата вбачає у протиріччях «між теоретичними здобутками у площині дослідження різноманітних компетентностей тих, хто навчається, і дієвістю практичного інструментарію, спрямованого на формування цих компетентностей» [2, с. 50]. На думку науковця, засобом процесу формування предметних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва є педагогічна практика.

Т. Батієвська вказує на важливість формування художньо-інформаційної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва за наслідками проектування навчального процесу їхньої фахової підготовки на основі ІТ засобів [1, с. 132]. Ю. Зенькович вважає, що «ключові компетенції» та «ціннісні компетенції як невід'ємна складова загальної компетентності особистості, готовності студента вищого навчального закладу до життя в суспільстві та володінні професією формуються через зміст вищої освіти» [6, с. 148].

О. Семенова розглядає формування художньо творчої компетенції як складової професійної культури майбутнього вчителя з точки зору педагогічних умов. Необхідними та достатніми вона вважає наступні умови: орієнтація на цінності художньої творчості, стимулювання художньо-творчої активності, збагачення художньо-творчого досвіду [15, с. 163]. І. Орос, аналізуючи модель формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, вказує на доволі важливий аспект сучасної підготовки педагога: самостійна репродукція знань, самовдосконалення вмінь та навичок, самовдосконалення особистості [11, с. 99]. Усе це передбачає самостійну роботу студента.

Мета статті: розкрити роль самостійної роботи студентів у підвищенні якості сучасної вищої мистецько-педагогічної освіти.

Дослідники самостійної роботи студентства та учнів характеризують її: як форму організації навчального процесу, як метод, як прийом навчання, як результат навчання [9, с. 78–79].

Навчальний процес загалом та організація самостійної роботи зокрема потребують створення педагогічних умов, оскільки саме завдяки їм створюється «педагогічно-комфортне середовище, яке сприяє успішному виконанню певної діяльності та забезпечує досягнення високого професійно-творчого рівня» [15, с. 161].

Окремі дослідження педагогічних умов самостійної роботи студентської молоді розкривають ряд її положень. Серед домінуючих: рівноправні партнерські стосунки, вміння студента не лише організувати самостійну роботу, а й провадити її систематично, усвідомлення необхідності здобувати знання та уміння самостійно.

М. Шевчук та В. Єршов вважають, що «Розуміння необхідності формування вмінь та навичок самостійної роботи на свідомому рівні забезпечується відповідно побудованим навчальним планом з конкретної дисципліни» [18, с. 115]. На їхню думку, успішність самостійної роботи визначається раціональною організацією та готовністю студента до її виконання. Завдання, прописані у навчальному плані, є тим орієнтиром, який вказує ключові напрямки самостійного набуття знань, вмінь та навичок, дає змогу здійснювати самоконтроль і самоорганізацію.

В організації самостійної роботи важливо враховувати, що вказана діяльність пов'язана із формуванням навичок творчої праці, тобто вона не лише репродуктивна, а й частково-пошукова чи дослідницька. Вагомою складовою успішної реалізації самостійної роботи є уміння планувати та раціонально організувати її, здійснювати самоконтроль, коригувати темп виконання роботи.

Наступне, що доцільно враховувати, – це умови, дотримання яких забезпечить творчу самостійність, а саме: уміння студентом долати труднощі як у процесі отримання знань, так і під час їхнього застосування. Л. Грицюк та М. Сірук вказують на керівну роль викладача при залученні студентів до самостійної роботи, а також характеризують умови організації самостійної роботи студентів: часова, систематична, мотиваційно-цільова, процесуальна,

психогігієнічна, матеріально-технічна, дидактично-методична, контрольно-коригувальна, оціночно-результативна [4, с. 13].

Ще одним суттєвим фактором активності самостійної роботи є індивідуальні потреби студентів.

За останні роки радикально змінились підходи в організації самостійної роботи студентства. Акцент зроблено на інноваційність її організації, врахування специфіки дуальної освіти. Дослідження інноваційних підходів у самостійній роботі студентів доводить, що вона потребує таких форм, де майбутні фахівці мали би змогу самовдосконалюватись, самореалізовуватись. У цьому ракурсі практики є не лише можливістю застосувати теоретичні та практичні знання, інтегруватись у професійне середовище. На нашу думку, педагогічна та плернерна практика студентів як ніякі інші відображають сучасні підходи до надання освітніх послуг, специфіку дуальної освіти. Під час проходження практик реалізовується «гуманістична спрямованість інноваційних процесів (вплив керівника, новизна діяльності, умови праці та можливість експериментування, самоосвіта, інтерес до роботи, зростаюча відповідальність, можливість визнання у колективі)» [5, с. 13].

Як бачимо, залучення самостійної роботи до підготовки педагогічних кадрів потребує врахування значної кількості факторів: педагогічних умов, що забезпечують управління навчальною діяльністю; усвідомлення студентами необхідності формування вмінь та навичок самостійної роботи, навичок творчої праці; умов організації самостійної роботи студентів, їх особистих потреб; наявності чітко прописаних завдань у навчальному плані відповідної дисципліни згідно з дидактичною метою; пізнавальної діяльності; різноманітних форм організації навчальної діяльності; джерел знань; інноваційних підходів до її організації; забезпечення дуальності професійної освіти тощо.

Ще раз наголошуємо, що особливо важливою є самостійна робота майбутніх педагогів під час проходження практик – плернерної та педагогічної. Вони взаємопов'язані, оскільки майбутній викладач образотворчих дисциплін має на високому професійному рівні оволодіти практикою зображальної діяльності, удосконалити живописні, графічні, композиційні навички. Одночасно, означена практична складова є вагомим передумовою навчання школярів мистецтву як на роках образотворчого мистецтва, так і під час навчання малюванню на плернері. Цю думку підтверджує Т. Висікайло. Авторка вважає, що нині «професійну спрямованість навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі плернерної практики слід розглядати як таку організацію навчання, що забезпечує охоплення базових теоретичних знань, практичних умінь і навичок, необхідних майбутньому художнику-педагогу для ефективного засвоєння образотворчого і педагогічного циклів дисциплін, формування професійного мислення» [3, с. 86]. Вона доводить доцільність роботи на плернері, оскільки це «сприяє творчому опануванню професійних знань і умінь як образотворчих, так і педагогічних, що виявляється у здатності: до узагальнення, творчого аналізу і синтезу, самостійного вирішення творчих задач, формування нових знань і умінь у художньо-педагогічній галузі, до проблемного бачення, висування гіпотез і оригінальних ідей» [3, с. 61].

Педагогічна практика є відображенням набутих теоретичних знань і практичних умінь, набутих студентом у процесі опанування не лише живопису, графіки, композиції, а й декоративно-прикладного мистецтва, історії мистецтва, дисциплін психолого-педагогічного циклу, методики викладання образотворчого мистецтва.

Під час реалізації завдань практики виникає потреба застосовувати досвід образотворчої діяльності як художника, так і педагога-художника: творчо підходити до вирішення поставлених завдань, самоорганізовуватись, здобувати необхідні знання, залучаючи при цьому весь арсенал засобів. Актуальною є керівна роль педагога-наставника, методиста. У зв'язку з цим при розробці програм вказаних навчальних дисциплін таке велике значення надається завданням для самостійної роботи. Проаналізуємо їх.

Програма плернерної практики розрахована на весь період навчання бакалаврів (2–6 семестри) та побудована за принципом від простого до складного. Вона налічує 6 змістових модулів, кожен з яких має власне змістове навантаження та передбачає, крім перебування на плернері з викладачем, завдання для самостійного виконання. Наприклад: змістовий модуль I «Деталі пейзажу». Серед тем, запропонованих для набуття зображальних навичок: етюди і зарисовки деталей рельєфу природного походження (урвища, долини, морський берег та ін.);

короткочасні етюди і кольорові начерки характерних предметів (каменів, трав'яного покрыву, ґрунту, дерев та ін.); порівняльний аналіз особливостей природних форм, виявлення основних живописно-пластичних властивостей деталей пейзажу; етюди і зарисовки квітів, трав, етюди хмар в різні пори дня (зранку, опівдні, ввечері); короткочасні етюди нескладних мотивів пейзажу (земля, ліс, небо; берег, вода, небо тощо) при різному освітленні; виявлення лінією, тоном і кольором характерних особливостей рельєфу (рівнинного, горбистого тощо); набуття навичок композиції і зображення великомасштабних об'єктів із врахуванням їх пластики і напрямку сонячних променів мінливою поверхнею; удосконалення практичних навичок у деталізації великих природних форм залежно від відстані до глядача і розміщення композиційного центру тощо.

Для закріплення навичок образотворчості студенти отримують самостійні завдання, які відповідають темі змістового модуля: етюди і зарисовки деталей рельєфу природного походження, начерки, зарисовки рослинних форм (квітів, трав, дерев, кущів) [13, с. 5].

Аналогічно побудовано й інші навчальні завдання курсу. Позитивним є можливість проконсультуватись із керівником, отримати рекомендації щодо виконання конкретного завдання, поетапності чи конструктивності його вирішення.

Особливу увагу, враховуючи завдання та специфіку самостійної роботи студентів слід звернути на контроль, його форми. Щодо плернерної практики, то формою контролю визначено кінцевий перегляд з обговоренням і диференційованою оцінкою навчально-творчих робіт, збір робіт для методичного фонду і звітної виставки.

Як бачимо, такий підхід сприяє мотивації студентів до творчості як при виконанні навчальних завдань під безпосереднім керівництвом викладача, так і в процесі самостійної роботи. Відображенням гуманістичної спрямованості інноваційних процесів вбачаємо у відмінних від аудиторних занять умовах праці, можливість експериментувати у матеріалах і техніках, стилях. Такий неформальний підхід переважно підвищує інтерес до роботи, стимулює самовираження. Водночас неординарно виконані роботи сприяють підвищенню рейтингу студента у колективі.

Щодо педагогічної практики, то її програма, відповідаючи на потреби дуальної освіти, складена з урахуванням попередньо сформованих навичок зображальної діяльності, умінь виконувати педагогічні малюнки різними матеріалами на різних поверхнях, працювати з різновіковими групами школярів, обґрунтовано підбирати методи, засоби та прийоми навчально-виховної діяльності, застосовувати раніше набуті знання щодо специфіки урочної та позакласної роботи з образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі. Бачимо, що це своєрідний інтегрований курс, спрямований на практичне оволодіння професією педагога. У ньому передбачено декілька напрямів роботи: навчальна діяльність, виховна діяльність, методична діяльність, дослідницька діяльність.

Кожен із напрямів має чітко прописані завдання для самостійної роботи. Навчальна діяльність студентів включає як спостереження, так і підготовку до уроків, їх проведення та обговорення (відповідно до календарного плану). Важливим тут є наступне: володіння технікою педагогічного малюнку, класичними та інтерактивними методиками роботи з школярами, вміння співпрацювати з учнями, дотримуючись логіки уроку, бути спрямованим на результат.

Володіння прийомами зображати з натури та навичками педагогічного малюнку реалізовує провідні принципи навчання образотворчому мистецтву – наочності та доступності. Уміння працювати малярськими матеріалами у різноманітних художніх техніках, набутими під час плернерної практики дає змогу здобути авторитет серед школярів різновікових груп. Разом з тим без умінь аналізувати натуру, коментувати чітко та зрозуміло поетапність дій педагог не може повноцінно виконувати функцію наставника, провідника у світ мистецтва. Тому одним із завдань для самостійної роботи під час педагогічної практики є виконання педагогічних малюнків з одночасним фіксуванням коментарів щодо зображення. Для виконання цього завдання рекомендовано використовувати традиційні та інтерактивні методи пояснення: «свідома помилка», «заверши побудову» тощо.

У процесі педагогічної практики найбільш важливим є залучати набуті вміння, знання, при підготовці до проведення уроків та позаурочних форм навчально-виховної роботи з фаху, до їх проведення, аналізу й обговорення. Вказана діяльність також передбачає самостійну роботу студентів: опрацювання методичної літератури, вивчення шкільної документації та матеріалів передового досвіду вчителів, спостереження за діяльністю педагога-наставника,

аналіз позитивних та негативних моментів уроку, написання конспектів уроків, підбір наочності, створення презентацій, виготовлення дидактичного матеріалу та наочних посібників.

Не менш важливими щодо майбутньої діяльності є підготовка, проведення та обговорення різних форм виховної роботи з учнями класу, до якого прикріплений студент (конкурси, вікторини, КВК, заочні подорожі, усні журнали, екскурсії, тематичні вечори, родинні свята, зустрічі з видатними людьми та ін.). Названі вище завдання для самостійної роботи можуть бути реалізовані як індивідуальні чи індивідуально-групові.

З метою кращого опанування педагогічними навиками у самостійній роботі передбачено підготовка майстер-класу: ознайомлення з літературою з організації майстер-класу, планування поетапності практичного впровадження майстер-класу, тренувальні вправи, спрямовані на вільне володіння певною художньою технікою, проектування перебігу майстер-класу, в тому числі запобігання типовим помилкам.

При підготовці завдань для самостійної роботи враховано, що ця діяльність студентів у процесі педагогічної практики характеризується індивідуально-прикладним змістом. Тому, крім переліченого, майбутнім учителям образотворчого мистецтва було запропоновано розробити та реалізувати на практиці віртуальну та очну екскурсії, розробити навчальну програму гуртка чи студії образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, або дизайну, враховуючи вікову категорію школярів.

Зважаючи, що програмою практики передбачено науково-дослідницьку діяльність, до самостійної роботи внесені ознайомлення з літературою з організації дослідження певної проблеми, робота над змістом теми курсової, бакалаврської роботи чи іншого індивідуального досліджуваного проекту, проведення експерименту, підбір технологій для реалізації завдань дослідження. Прогнозований результат науково-дослідницької діяльності – завершена теоретична робота, яка відражає власне бачення студентом практичного навчання з теми бакалаврського дослідження [12, с. 5–6]. Кожен етап самостійної роботи повинен супроводжуватись консультаціями з педагогами та методистами, керівником школи. Це не заперечує можливості творчості, відображення особистісного бачення вирішення завдань уроку, реалізації шляхів формування певних компетентностей учнів, експериментування, хай навіть шляхом спроб і помилок. При такому підході забезпечується можливість самовдосконалюватись, самореалізовуватись у практичному навчанні.

Означене також трактуємо як інноваційність, оскільки педагогічна практика – новизна діяльності, виражена в умовах праці, можливості експериментувати, самоосвіті, зростаючій відповідальності, можливості визнання у колективі.

Загалом щодо усієї самостійної роботи розроблено відповідний поточний та підсумковий контроль: контроль з боку керівника, радше як радника, що також є інновацією у забезпеченні суб'єкт-суб'єкт взаємодії із студентом.

Особливу нішу у підготовці майбутнього фахівця на сьогодні займає самостійна робота студентів. Як і будь-яка інша діяльність, вона залежить від багатьох факторів. Ефективною самостійна робота студентів під час проходження пленерної та педагогічної практики стає за умов: активності та творчості студентів у реалізації завдань самостійної роботи з навчального курсу; наявності чітко сформованих завдань для самостійної роботи студента; систематичного контролю з боку керівника практики та його спрямовуючої ролі як педагога-наставника; інноваційних підходів в реалізації завдань практики, спрямованих на вирішення завдань дуальної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батієвська Т. В. Формування художньо-інформаційної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Т. В. Батієвська // Збірник наукових праць: Педагогіка та психологія. – Харків, 2016. – Вип. 55. – С. 129–138.
2. Брижата І. Г. Формування предметних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами педагогічної практики / І. Г. Брижата // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II (8), Issue: 16, 2014. – С. 50–52. – URL: www.seanewdim.com.
3. Висікайло Т. В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі пленерної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. В. Висікайло. – Полтава, 2017. – 243 с.

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГА

4. Грицюк Л. К. Організація самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищого навчального закладу / Л. К. Грицюк, М. В. Сірук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2011. – № 17. – С. 9–14.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 218 с.
6. Зенькович Ю. О. Змістовний аналіз ціннісних компетенцій майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Ю. О. Зенькович // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Вип. 26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / ред. кол.: В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах та ін. – Кривий Ріг: КДПУ, 2009. – С. 148–151.
7. Зенькович Ю. О. Педагогічні умови формування ціннісних компетенцій майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Ю. О. Зенькович // Педагогічна освіта: теорія і практика: Педагогіка. Психологія. – 2014. – № 21. – С. 35–41. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2014_21_9.
8. Левченко Л.С. Науково-теоретичні основи загальної педагогіки: навчально-методичні матеріали для студентів-заочників Сумського державного університету / Л. С. Левченко. – Суми, 2010. – 44 с. – URL: edocs.sumdu.edu.ua/documents/86/file2read.pdf.
9. Королюк О. М. Управління самостійною роботою студентів коледжу в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін / О. М. Королюк // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2006. – Вип. 1–2. – С. 78–84.
10. Кошонько Г. А. Сутність та структура професійної компетентності педагога / Г. А. Кошонько. – URL: <https://www.google.com.ua/search?q>.
11. Орос І. Модель формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі художньо-методичної підготовки з дисципліни «Друківана графіка» / І. Орос // Наука і освіта. – 2015. – № 8. – С. 95–101.
12. Пацалюк І. І. Робоча програма «Педагогічна практика» для студентів галузі знань 0202 Мистецтво, напряму підготовки 014.12 Середня освіта («Образотворче мистецтво»). – Тернопіль, 2018. – 32 с.
13. Пленер. Програма навчальної практики. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2017. – 16 с.
14. Про освіту: Закон України. Прийнятий 05.09.2017. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Семенова О. Педагогічні умови формування художньо-творчої компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / О. Семенова // Молодь і ринок. – 2016. – № 8 (139). – С. 160–164.
16. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти, ступеня вищої освіти – бакалавр (шостий рівень НРК України). Галузь знань – 01 Освіта, спеціальність – 014 Середня освіта, Предметна спеціалізація 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво) Вид. офіційне. – К.: МОН України, 2017. – 12 с.
17. Стрітьєвич Т. Інноваційні форми професійної фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Т. Стрітьєвич // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 135. – С. 203–206. – URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2.
18. Шевчук М. Педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів / М. Шевчук, В. Єршов // Наукові записки НДУ ім. М. В. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 114–117.

REFERENCES

1. Batiievska T. V. Formuvannia khudozhno-informatsiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv obrazotvorchoho mystetstv [The process of forming art-informational competence of future fine arts teachers] / T. V. Batiievska // Zbir. nauk-kh prats: Pedahohika ta psykholohiia. – Kharkiv, 2016. – Vyp. 55. – S. 129–138.
2. Bryzhata I. H. Formuvannia predmetnykh kompetentnosti maibutnix uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva zasobamy pedahohichnoi praktyky [Development of future fine arts teachers' subject competences by means of pedagogical practice] / I. H. Bryzhata // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(8), Issue: 16, 2014. – S. 50–52. – URL: www.seanewdim.com.
3. Vysikailo T. V. Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u protsesi plenernoï praktyky [Development of professional Competence of Future Fine Arts Teachers in the Process of Plenary Practice]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / T. V. Vysikailo. – Poltava, 2017. – 243 s.
4. Hrytsiuk L. K. Orhanizatsiia samostiinoï roboty studentiv u navchalnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zakladu [Organization of Independent Work of Students in the English Process of Higher Educational Establishment] / L. K. Hrytsiuk, M. V. Siruk // Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. – 2011. – № 17. – S. 9–14.
5. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navch. posibnyk [Innovative pedagogical Technologies: Education Manual] / I. M. Dychkivska. – K.: Akademydav, 2004. – 218 s.

6. Zenkovich Yu. O. Zmistovnyi analiz tsinnisnykh kompetentsii maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Meaningful Analysis of Future Fine Arts Teachers' Valuable Competences] / Yu. O. Zenkovich // Pedagogika vyshchoi ta serednoi shkoly: zb. nauk. prats. Vyp. 26: Mystetska osvita v Ukraini (teoriia, metody, tekhnologii) / red. kol.: V. K. Buriak, L. V. Kondrashova, H. B. Shtelmakh ta in.; hol. red. V. K. Buriak. – Kryvyi Rih: KDPU, 2009. – S. 148–151.
7. Zenkovich Yu. O. Pedagogichni umovy formuvannya tsinnisnykh kompetentsii maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Pedagogical Conditions of Formation of valuable Competencies of Future Fine Teachers] / Yu. O. Zenkovich // Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka: Pedagogika. Psykholohiia. – 2014. – № 21. – S. 35–41. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2014_21_9.
8. Levchenko L.S. Naukovo-teoretychni osnovy zahalnoi pedagogiky: navchalno-metodychni materialy dlia studentiv-zaochnykyv Sumskoho derzhavnogo universytetu [Scientific and Theoretical Principles of General Pedagogics: educational and methodical materials for correspondence students] / L. S. Levchenko. – Sumy, 2010. – 44 s. – URL: edocs.sumdu.edu.ua/documents/86/file2read.pdf.
9. Koroliuk O. M. Upravlinnia samostiinoiu robotoiu studentiv koledzhu v protsesi vyvchennia pryrodnycho-matematychnykh dystsyplin [Management of College Students Individual Work in the Process of Natural Sciences and Mathematics subjects] / O. M. Koroliuk // Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. – 2006. – Vyp. 1–2. – S. 78–84.
10. Koshonko H. A. Sutnist ta struktura profesiinoi kompetentnosti pedahoha [Basic Nature and Structure of Pedagogue Professional Competence] / H. A. Koshonko. – URL: <https://www.google.com.ua/search?q>.
11. Oros I. Model formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva v protsesi khudozhno-metodychnoi pidhotovky z dystsypliny «Drukovana hrafika» [Model of the Formation of Future Arts Teachers' Professional Competence in the Process of Art and Methodological Training in “Printed Graphics”] / I. Oros // Nauka i osvita. – 2015. – № 8. – S. 95–101.
12. Patsaliuk I.I. Robocha prohrama «Pedagogichna praktyka» dlia studentiv haluzi znan 0202 Mystetstvo, napriamu pidhotovky 014.12 Serednia osvita («Obrazotvorche mystetstvo») [Educational and Professional Program “Pedagogical Practice” for Students of Field of Knowledge 0202 Arts, Subject Specialty 014.12 Secondary Education (Fine Arts)]. Ternopil, 2018. – 32 s.
13. Plener. Prohrama navchalnoi praktyky [Plener. Program of Educational Practice]. Ternopil'skyi natsionalnyi pedagogichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Ternopil, 2017. – 16 s.
14. Pro osvitu: Zakon Ukrainy [On Education: The Law on Education] – Pryiniattia vid 05.09.2017. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Semenova O. Pedagogichni umovy formuvannya khudozhno-tvorchoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva [The Pedagogical Conditions of Formation of Artistic Creative Competence of Future teachers of Fine Arts] / O. Semenova // Molod i rynek. – 2016. – № 8 (139). – S. 160–164.
16. Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity, stupenia vyshchoi osvity – bakalavr (shostyi riven NRK Ukrainy) [Standards of Higher Education in Ukraine of the First (Bachelor) Level of Education, Higher Education Area – Bachelor (NFQ Level 6 of Ukraine). Field of Knowledge – 01 Education, Speciality – 014 Secondary Education, Subject Specialty 014.12 Secondary Education (Fine Arts)] / Haluz znan – 01 Osvita, spetsialnist – 014 Serednia osvita, Predmetna spetsializatsiia 014.12 Serednia osvita (Obrazotvorche mystetstvo). Vyd. ofitsiine. – K.: MON Ukrainy, 2017. – 12 s.
17. Stritievych T. Innovatsiini formy profesiinoi fakhovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Innovative Forms of Professional Competence of Fine Arts Teachers] / T. Stritievych // Naukovi zapysky. Seriia: Pedagogichni nauky. – 2015. – Vyp. 135. – S. 203–206. – URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2.
18. Shevchuk M. Pedagogichni umovy efektyvnosti samostiinoi roboty studentiv [Pedagogical Conditions of Effectiveness of Students' Individual Work]: Naukovi zapysky NDU im. M. V. Hoholia / M. Shevchuk, V. Yershov // Psykholoho-pedagogichni nauky. – 2012. – № 2. – S. 114–117.

Стаття надійшла в редакцію 28.10.2018 р.

УДК 378.4: 004

DOI 10.25128/2415-3605.18.3.10

ЛЮДМИЛА БІЛОУСОВА

ORCID: 0000-0002-2364-1885

lib215@gmail.com

кандидат фізико-математичних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди

м. Харків, вул. Алчевських, 29